

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Мірошниченко Сергій Сергійович

УДК 343.982 (043.3)

**СЛІДИ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧУЩОЇ
ІНФОРМАЦІЇ**

АВТОРЕФЕРАТ

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент
Тунтула О.С.

Рецензент: д.ю.н., професор б.в.з.
Блага А.Б.

Миколаїв – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наявність гострих проблем у сфері розкриття, розслідування й запобігання злочинним діянням породжує необхідність суттєво посилити роботу щодо аналізу та розроблення теоретичної бази боротьби зі злочинністю. Удосконалення наявного арсеналу засобів виявлення, фіксації та дослідження матеріальних джерел доказової інформації є першочерговим завданням усієї правоохоронної системи нашої держави, особливо в умовах її реформування. Оскільки недоліки в роботі правоохоронних органів частково пояснюються традиційною орієнтацією працівників на «зручні» й перевірені часом засоби отримання доказової інформації, водночас нові підходи у роботі, у т.ч. використання сучасних технічних приладів та методів дослідження слідів, застосовуються нечасто.

Кожен злочин викликає зміни у навколишньому середовищі. За природою ці зміни матеріальні та ідеальні і є результатом відображення. У криміналістиці вони називаються слідами злочину, і за своєю суттю являються собою матеріальні й ідеальні продукти механізму вчинення злочину, тобто результат взаємодії суб'єктів злочину між собою і матеріальним середовищем. Оскільки сліди злочину реально відображають механізм вчинення злочину та його учасників, то їх роль у розслідуванні і попередженні злочину надзвичайно важлива.

Сліди злочину – це джерела інформації про події минулого. Діяльність щодо виявлення, фіксації, дослідження, оцінки і використання слідів-джерел інформації (фактичних даних) складає суть розслідування. Отже, вміння «читати» сліди злочину – одне з головних завдань співробітників правоохоронних злочинів.

При вчиненні будь-якого злочину на місці події, як правило, залишаються різноманітні сліди. В криміналістиці поняттям «слід» в його широкому значенні охоплюються різноманітні зміни обставин або зовнішнього вигляду предметів, що виникають в результаті дій злочинця. Це можуть бути наслідки вибуху, пожежі або зламу, поява або зникнення предметів обстановки, плями крові та виділення людського організму, сліди паління та ін.

Тож актуальність дослідження зумовило дуже велике значення слідів для якісного та швидкого розслідування будь-якого злочину та виявлення особи, яка вчинила дане протиправне діяння. Крім того, дослідження слідів дозволяє виявити умови, що сприяють вчиненню деяких злочинів. Та на цій підставі розробляти технічні та організаційні заходи захисту об'єктів від злочинних посягань.

Ступінь наукової розробки. Проблема визначення слідів людини була досліджена багатьма вітчизняними та зарубіжними юристами-науковцями, такими як: Аверьянова Т. В., Арсеньев В. Д., Басай В. Д., Бахін В. П., Белкин Р. С., Бойко О. Д., Войтович А. В., Гончаренко В. Г., Грановский Г. Л., Дідик М. М., Ильченко Ю. И., Кантор И. В., Карпов Н. С., Колмаков В. П., Котюк І. І., Литвиненко Л. К., Митричев В. С., Найденишев Ю.В., Пиріг І. В., Правдюк В., Пясковський В. В., Сокиринська О. А., Сокурєнко В. В., Степанюк Р. Л., Туровець Ю. М., Турчин Д. А., Шевченко Б. И., Шепітько В. Ю., Чисніков В. М., Юсупов В. В., Яболоков Н. П., Якимов И. Н. та інші.

Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження є визначення проблемних питань і криміналістичних особливостей використання слідів людини під час розслідування кримінальних правопорушень на сучасному етапі розвитку юридичної науки.

Відповідно до поставленої мети нам необхідно вирішити наступні завдання:

- Проаналізувати розвиток і становлення вчення про сліди в криміналістиці;
- Визначити наукові засади криміналістичної трасології;
- Проаналізувати наукові підходи щодо визначення поняття і класифікації слідів людини;
- Розкрити методи та прийоми виявлення слідів людини;
- Дослідити способи фіксації та вилучення слідів людини;
- Представити можливості використання досвіду інших країн в застосуванні інноваційних технічних засобів;
- Зазначити особливості тактики збирання слідів людини;

-Відобразити можливості удосконалення документування процесу збирання та дослідження слідів людини.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу з'ясування теоретичних та практичних аспектів сутності і місця слідів людини як джерел криміналістичної інформації у доказово-пізнавальному процесі.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти вчення про сліди людини як джерела криміналістично-значущої інформації та можливості використання таких відомостей в доказуванні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали такі загальнонаукові підходи, як діалектичний, системно-структурний та функціональний. Особливе значення в методології досліджуваної теми належить практичному підходу, який передбачає ретельну перевірку використовуваної теоретичної та емпіричної бази, теоретичне переосмислення наявних наукових підходів до сучасного стану криміналістичної трасології, а також постійне повернення до власних висновків з метою їх уточнення на основі нових фактів. Поряд із цим використовуються логічні методи, метод визначення, опису, аналізу та синтезу, які дозволили сформулювати основні положення актуальних проблем слідів людини як джерела криміналістично значущої інформації.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні результати магістерського дослідження були представлені на Могілянських читаннях в грудні 2017 року та січні 2019 року (м. Миколаїв) та опублікована наукова стаття в вітчизняному фаховому журналі «Східноєвропейське право», що індексується у міжнародних наукометричних базах даних.

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 1 статтю у виданні, включених до переліку фахових видань ВАК України з юридичних наук.

Структура визначається її метою та завданнями. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, семи взаємопов'язаних між собою підрозділів, висновку та списку використаних джерел. Загальний зміст роботи становить 93 аркуші друкованого тексту. Список використаних джерел містить 117 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Аналіз вчення про сліди людини у криміналістичній науці» присвячений дослідженню розвитку та становлення вчення про сліди в криміналістиці. Розглядаються наукові засади криміналістичної трасології. Розділ складається з двох підрозділів.

Аналізується історія формування вчення про сліди. Обґрунтовується позиція, що використання слідів було найбільш надійним методом боротьби зі злочинністю з боку державних органів, а тому законодавці різних країн закріплювали в правових нормах поняття слід як необхідну умову доказування.

Дослідивши нароби вчених щодо особливостей співвідношення понять «слід», «траси» та субстанції робиться висновок, що поняття «сліди» є більш широким, ніж поняття «траси» та «субстанції», і охоплює останні, причому з подвійною характеристикою їх наявності: тобто як присутності, так і відсутності в певному місці чи на певних речових джерелах. Виходячи зі співвідношення понять «сліди», «траси» та «субстанції», можна зазначити, що цей розділ криміналістичної техніки обґрунтовано іменувати «слідознавство», оскільки назви «трасологія» або «субстанціологія» не можуть охопити всіх наявних різновидів криміналістичних слідів.

Робиться висновок, що під трасологією потрібно розуміти розділ криміналістики, який відносять до криміналістичної техніки, в якому розробляються методи та науково-технічні засоби фіксації, вилучення, виявлення слідів, які використовуються для розкриття злочинів, з метою їх ідентифікації, встановлення групової належності.

Розділ 2 «Особливості слідів людини як джерела інформації у криміналістичній науці» складається з двох підрозділів і присвячений аналізу та порівнянню різних варіантів поняття та класифікацій слідів людини. Розглядаються методи і прийоми виявлення, фіксації та вилучення слідів людини

Досліджуються поняття: *сліди людини, класифікація слідів людини, сліди-відображення, ідеальні сліди*. Робиться висновок, неможливо створити повний і вичерпний перелік об'єктів, які можуть бути носіями слідів. Утворення слідів можливе над будь-якому об'єкті, включаючи також і людину. Тому створити універсальну класифікацію не є можливим, хоча з розвитком науки та техніки неухильною дією прогресу над життя людей будь-яка класифікація потребувала б вдосконалення й оновлення, криміналістична класифікація слідів у цьому зв'язку не є винятком. Засоби звуко- і відеозапису (на відміну від інших засобів фіксації й вилучення ідеальних слідів) зменшують кількість перетворень одержуваної інформації в процесі її відтворення, оскільки походять від першоджерела (тобто носія ідеального сліду) без змін. Однак роль науково-технічних засобів фіксації й вилучення ідеальних слідів не обмежується тільки цим. Зафіксована за допомогою технічних засобів інформація може сприяти актуалізації ідеальних слідів та може виступати як самостійний тактичний прийом або входити в систему тактичних прийомів актуалізації.

Викладене дозволило автору зробити висновок про те, що використання в слідчій і судовій практиці науково-технічних засобів у роботі з ідеальними слідами дає можливість: досліджувати раніше сприйняті події, явища і процеси; узагальнювати наявну інформацію і доповнити її новою; перевіряти істинність ідеального сліду (інформації), а також сприяти своєчасному розшуку підозрюваних у вчиненні злочину осіб; запобіганню злочинам, їх розкриттю та розслідуванню.

Розділ 3 «Можливості удосконалення технічних засобів та тактики збирання слідів людини» присвячений розгляду використанню досвіду інших країн у застосуванні інноваційних технічних засобів, особливостям тактики збирання слідів людини, можливості удосконалення документування процесу

збирання та дослідження слідів людини. Цей розділ складається з трьох підрозділів.

Робиться акцент на тому, що запозичення та впровадження у вітчизняну експертну практику результатів закордонних досліджень та вивчення джерел і практичних рекомендацій призведе до покращення підготовки та роботи експертів. Варто залучати провідних спеціалістів, працівників правоохоронних органів з європейських країн, з США та інших держав для обміну досвідом та покращення вітчизняної методики збирання, вилучення, дослідження доказів, а також збереження їх. Досліджується проблема розроблення рекомендаційних порад для експертів-криміналістів, для того щоб їх висновки відповідали європейським стандартам і могли бути використані при розгляді справ в європейських чи інших міжнародних судах і їх якість і відповідність не викликали сумніву.

Описуються та порівнюються сучасні відомі криміналістичній науці прилади, які є прикладом поєднання винахідницької думки та сучасних інформаційно-аналітичних технологій. Робиться висновок про те, що неодмінно потрібно переймати досвід експертно-криміналістичних служб Європи та США у розробці та впровадженні сучасних приладів виявлення, фіксації, збору та дослідження слідів на місці злочину.

ВИСНОВКИ

У **висновках** роботи викладено підсумки здійсненого дослідження, наведено теоретичні узагальнення щодо визначення поняття слідів людини як джерела криміналістично значущої інформації, існуючих класифікацій слідів людини. Проаналізовані різноманітні методи роботи за слідами, сучасні прилади, які дають змогу ефективніше фіксувати, вилучати та досліджувати сліди людини, а також розглянуто міжнародний досвід з цього питання.

До найбільш важливих висновків цього дослідження належать:

1. На сучасному етапі суспільство досягло високого рівня наукового прогресу. Проте і злочинний світ розвивається як в якісному, так і в кількісному напрямку, удосконалюючи способи вчинення злочинів та приховування слідів. Тому слідчим необхідно знати які на сьогоднішній день існують можливості криміналістики в галузі слідознавства, а також які ж сліди може залишити по собі злочинець, де і за допомогою яких засобів їх можна знайти, вилучити та дослідити.

2. Висновок про те, що на різних етапах історичного розвитку поняття трасології зазнавало значних змін. Поняття сліду використовувалося в широкому його значенні: під слідом розуміли будь-які зміни в матеріальній обстановці місця події, у навколишньому середовищі та предметах, пов'язаних з подією злочину. Із введенням у криміналістику поняття трасології, поняття сліду було значно звужене та обмежене слідами-відображеннями зовнішньої будови предметів на іншому предметі або речовині.

3. Узагальнюється, що всі класифікації розроблені для слідів у вузькому трасологічному розумінні. Сліди ж у широкому розумінні через їх різноманітність вчені практично і не намагаються класифікувати. Важаємо, що слід прагнути до створення універсальної класифікації з урахуванням всіх можливих змін в матеріальній обстановці злочину. Така класифікація не може бути статичною, її постійно слід оновлювати та удосконалювати відповідно до розвитку науки і техніки.

4. Проаналізовано шлях від виявлення, фіксації та дослідження слідів людини за допомогою примітивних методів та технічних приладів до сьогодення. Сучасні ж методи та технічні прилади дозволяють більш швидко, але при цьому якісніше вилучати та досліджувати сліди знайдені на місці злочину. Можна дійти висновку, що в подальшому ця ситуація буде тільки покращуватися.

5. Висновок про те, що для якомога швидшої та ефективнішої роботи вітчизняним науковцям та практикакам необхідно співпрацювати колегами з інших країн, досліджувати досвід зарубіжних вчених, залучати провідних спеціалістів, працівників правоохоронних органів та експертних служб європейських країн та

США для обміну досвідом та покращення вітчизняної методики збирання, вилучення та дослідження доказів.

6. Важливим та доречним на сьогоднішній день є також розроблення рекомендаційних порад для експертів-криміналістів, для того щоб їх висновки відповідали європейським стандартам і могли бути використані при розгляді справ в європейських чи інших міжнародних судах і їх якість і відповідність не викликали сумніву.

7. Висновок про те, сучасній криміналістичній науці відомі прилади, які є прикладом поєднання винахідницької думки та сучасних інформаційно-аналітичних технологій. Ці прилади працюють за технологією лазерного сканування об'єктів. Це дозволяє з високою точністю переносити зображення місця злочину у спеціальну комп'ютерну програму та переглядати його у 2-D та 3-D форматі, вільно змінюючи ракурс перегляду. Така технологія дозволяє відтворити повну картину злочину на будь-якому етапі розслідування.

8. Прилади розроблені на основі сучасних тенденцій розвитку інформаційних технологій та досвіду передових експертів в галузі криміналістичної техніки дозволяють переносити слідові інформацію у віртуальну реальність, що дасть змогу досліджувати її з невідомою до цього швидкістю та чіткістю. Цей процес повинен супроводжуватися створенням високотехнологічних баз даних, у яких буде зберігатися уся слідова інформація.

9. Розробка напрямків подолання проблеми з застарілою криміналістичною технікою в експертно-криміналістичних центрах МВС України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Мірошниченко С. С. Біометричні технології як засіб запобігання міжнародній злочинності. Студентські наукові студії: матеріали XX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Університетська молодь для

сталого майбуття України» (Миколаїв, 17-18 листопада 2017 року). Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018.

2. Мірошніченко С. С. Особливості визначення поняття та класифікації слідів людини. Студентські наукові студії: матеріали XXI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Університетська молодь для сталого майбуття України» (Миколаїв, 17-18 листопада 2018 року). Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019.

3. Тунтула О.С., Мірошніченко С.С. Розвиток та подальша наукова апробація основ слідознавства як базисного часткового вчення криміналістики та ординістики. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. Міжнар. наукометричні бази Index Copernicus International, HeinOnline. 2018.№ 58.С. 154-163.

URL: http://easternlaw.com.ua/wpcontent/uploads/2018/12/tuntula_miroshnychenko_kovalova_58.pdf

АНОТАЦІЇ

Мірошніченко С.С. Сліди людини як джерело криміналістично значущої інформації. – Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерську роботу присвячено експертному дослідженню слідів людини. З'ясовано який сучасний стан криміналістичної техніки в розслідуванні, розкритті і попередженні злочинів. Досліджено перспективи розвитку криміналістичної техніки. Проведено аналіз щодо значення криміналістичної техніки під час розслідування та попередження злочинів. Проведено паралель з іноземним досвідом щодо розвитку криміналістичної техніки. Розглядаються питання про історичні аспекти виникнення науки трасології, поняття та предмет трасології в криміналістичній техніці, її наукових основ та знання, основні та

спеціальні завдання. Здійснено аналіз праць багатьох учених-криміналістів, які працювали над цим питанням. Визначені напрямки попередження вчинення злочинів завдяки розвитку криміналістичної техніки. Висвітлено прогнозовані тенденції загальнотеоретичних положень криміналістики, криміналістичної техніки, тактики і методики.

Ключові слова: криміналістика, класифікація слідів, криміналістична техніка, трасологія, сліди.

Miroshnuchenko S.S. Traces of a person as a source of forensic meaningful information.—Diploma thesis for the fulfillment of educational-qualification level of “Master” in specialism 081 “Law”—Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, 2019.

Diploma thesis is devoted to the expert study of traces from a person. Investigated the current state of criminalistics techniques in investigating, disclosing and preventing crimes. Prospects of development of criminalistics techniques are investigated. An analysis was carried out on the significance of criminalistics techniques in investigating and preventing crimes. A parallel with foreign experience in the development of criminalistics techniques was conducted. In this diploma thesis is considering the issues of the historical aspects of science of the trasology, its concepts and subject of the trasology in forensic technology, the main and special tasks of the trasology. The labours of row of scientists, who research this problem, have being analysed. Certain directions of prevention of committing crime are due to development of criminalistics technique. Projected trends of whole theoretical forensics terms, technique, tactic and methodic are highlighted.

Keywords: criminalistics, classification of traces, forensic technique, trasology, traces.